

Adriana Politaj

Uniwersytet Ekonomiczny w Wrocławiu
e-mail: adriana.politaj@ue.wroc.pl

SYTUACJA KOBIET NA RYNKU PRACY W DOBIE OBOWIĄZYWANIA PROGRAMU „RODZINA 500+”

THE SITUATION OF WOMEN ON THE LABOR MARKET IN THE PERIOD OF DURATION OF THE “FAMILY 500+” PROGRAM

DOI: 10.15611/pn.2018.529.22

JEL Classification: J23

Streszczenie: Kobiety zaliczane są powszechnie do grup defaworyzowanych na rynku pracy. Podstawowe miary rynku pracy wskazują na ich znacznie niższą aktywność na rynku pracy, większe bezrobocie i większą bierność w zakresie poszukiwania zatrudnienia, niż to ma miejsce w przypadku mężczyzn. Sytuacja kobiet w Polsce w latach 2013-2017 nie odbiegała znacznie od tych powszechnych ocen. Poprawa sytuacji na rynku pracy w Polsce obserwowana w ostatnich latach w mniejszym stopniu objęła kobiety niż mężczyzn. W szczególności dotyczyło to kobiet w wieku 25–44 lat. Za taki stan rzeczy może odpowiadać wprowadzony od 1 kwietnia 2016 roku program socjalny „Rodzina 500+”.

Słowa kluczowe: rynek pracy, kobiety, polityka socjalna.

Summary: Women are generally classified as disadvantaged groups in the labor market. The basic measures of the labor market point to their much lower activity on the labor market, higher unemployment and higher passivity in the field of job seeking than is the case for men. The situation of women in Poland in 2013–2017 did not differ significantly from these common assessments. The improvement of the situation on the labor market in Poland observed in the recent years has affected women to a lesser extent than men. In particular, this applies to women aged 25-44. The social program “Family 500+”, introduced from 1 April 2016, is responsible for such a state of affairs.

Keywords: labor market, women, social policy.

1. Wstęp

Różnice między płciami są jednym z najpilniejszych wyzwań rynku pracy, przed którymi stoi globalna społeczność. W rzeczywistości kobiety znacznie rzadziej niż mężczyźni uczestniczą w rynku pracy, tzn. pracują lub szukają pracy: obecny

wskaźnik globalnej aktywności zawodowej kobiet na poziomie nieco ponad 49% jest o prawie 27 pkt proc. niższy niż w przypadku mężczyzn [ILO 2017]. Szczególne dysproporcje widoczne są w krajach takich jak Syria czy Algieria. Natomiast w Laosie, Mozambiku, Rwandzie, Malawi i Togo odsetek aktywnych kobiet jest zbliżony lub nawet wyższy niż mężczyzn [Ortiz-Ospinan, Tzvetkova 2018]. Kobiety też rzadziej niż mężczyźni podejmują działalność gospodarczą na własny rachunek [Jachanová Doleželová 2007].

Wpływ na udział kobiet w sile roboczej z pewnością mają: poziom zamożności kraju, uwarunkowania kulturowe, regulacje prawne, a także realizowana polityka społeczna (głównie prorodzinna) [Lundborg i in. 2018].

Generalnie gorsza sytuacja kobiet na rynku pracy stanowi wieloletni problem i pomimo działań podejmowanych przez poszczególne kraje nie został on skutecznie rozwiązany [European Commission 2018].

Sytuacja kobiet w przypadku Polski wydaje się podobna do sytuacji kobiet w większości krajów Unii Europejskiej, przy czym w ostatnich 3 latach obserwuje się pogłębianie istniejących dysproporcji na rynku pracy w odniesieniu do mężczyzn. W szczególności wyraźnie zaznaczył się odpływ kobiet z rynku pracy i powiększenie się dysproporcji w zakresie poziomu aktywnych zawodowo mężczyzn i kobiet. Sprzyjać temu mógł wprowadzony od kwietnia 2016 roku rządowy program „Rodzina 500+”.

Celem niniejszego opracowania jest próba identyfikacji sytuacji kobiet na rynku pracy w Polsce w kontekście realizowanej polityki prorodzinnej, a w szczególności programu rządowego „Rodzina 500+”.

Na potrzeby niniejszego opracowania sformułowano następującą hipotezę badawczą: spadek aktywności kobiet na rynku pracy w Polsce w znacznej mierze związany jest z realizacją programu „Rodzina 500+” i stanowić może negatywny skutek tego programu. Zakres czasowy opracowania ustalono na latach 2013-2017. W opracowaniu zastosowano następujące metody badawcze: analizę krytyczną literatury i aktów prawnych oraz analizę statystyczną.

2. Kobiety na współczesnym rynku pracy

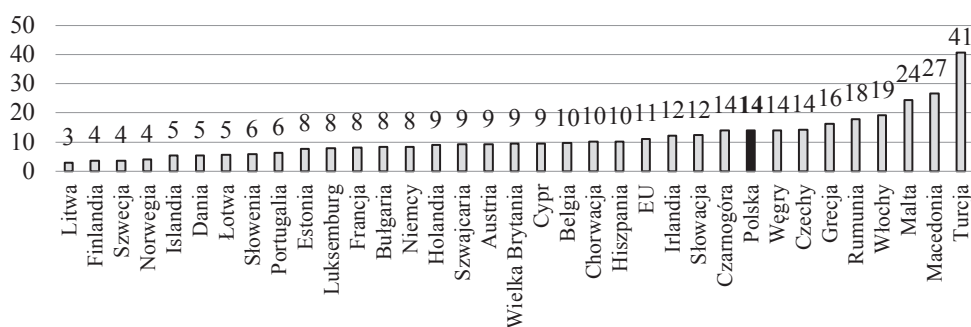
Na całym świecie wskaźnik aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet w wieku 15 lat i więcej w dalszym ciągu spada. W 2018 roku wynosił 61,8% i w ostatniej dekadzie uległ obniżeniu o 1,4 pkt proc. [ILO 2018a]. Według danych Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) średnia stopa bezrobocia w 2017 roku w skali globalnej szacowana była na poziomie 5,6% i według prognoz tej organizacji w 2018 roku zmniejszy się o 0,1 pkt proc., co oznacza poprawę sytuacji po trzech latach rosnącego bezrobocia. Ciągłe jednak występują też wyraźne dysproporcje w poziomie bezrobocia i zatrudnienia w poszczególnych grupach demograficznych. Rozbieżności między płciami są szczególnie niepokojące. Średnio kobiety mają mniejsze szanse na uczestnictwo w rynku pracy. Różnice między kobietami i mężczyznami

we wskaźniku aktywności na rynku pracy przekraczają 26 pkt proc. na niekorzyść kobiet [ILO 2018b].

Można doszukać się znaczących rozbieżności w zakresie poziomu aktywności kobiet i mężczyzn oraz różnic między nimi w skali poszczególnych regionów, a nawet kontynentów. Różnice te są szczególnie widoczne w Afryce Północnej i państwach arabskich, gdzie kobiety są dwukrotnie bardziej narażone na bezrobocie niż mężczyźni. Przy zatrudnianiu zaś kobiety borykają się z problemami w zakresie dostępu do wybranego przez siebie sektora, zawodu bądź rodzaju stosunku pracy, co skutkuje ograniczonym dostępem do lepiej płatnych zawodów.

W przypadku krajów europejskich można wskazać na kraje, w których aktywność ekonomiczna kobiet i mężczyzn jest na podobnym poziomie (rys. 1).

W krajach członkowskich Unii Europejskiej przeciętnie wskaźnik aktywności zawodowej w przypadku mężczyzn jest o 11 pkt proc. większy niż w przypadku kobiet.

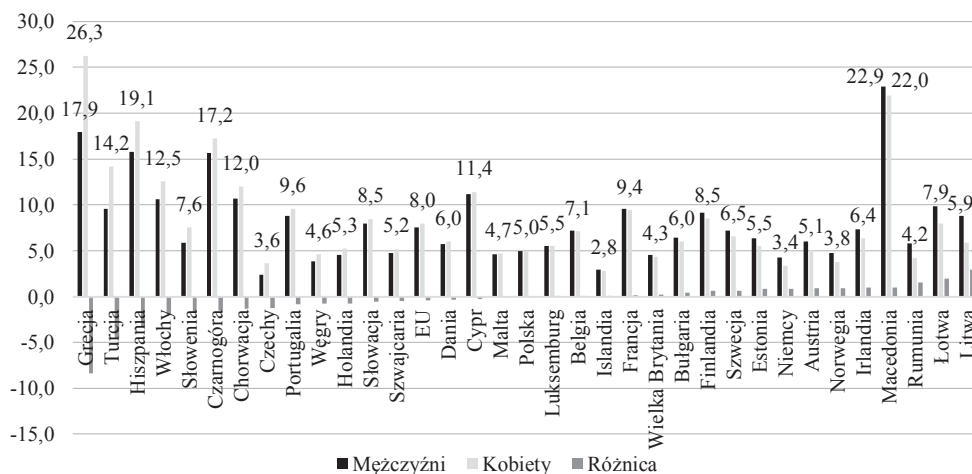
Rys. 1. Różnica w punktach procentowych pomiędzy współczynnikiem aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet w wybranych krajach europejskich w 2017 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Najmniejsze dysproporcje pomiędzy aktywnością mężczyzn i kobiet w 2017 roku wystąpiły na Litwie (3 pkt proc.) oraz w krajach skandynawskich (4–5 pkt proc.). W żadnym kraju europejskim w 2017 roku aktywność zawodowa kobiet nie była większa niż mężczyzn. Polska z różnicą na poziomie 14 pkt proc. plasuje się pod koniec stawki pośród krajów takich jak Czarnogóra, Czechy i Węgry. Największa różnica pomiędzy aktywnością mężczyzn i kobiet wystąpiła w Turcji, czyli w kraju islamskim (kulturowo odmiennym od kultury Zachodu opartej na wartościach chrześcijańskich).

W 2007 roku kobiety częściej były bezrobotne w krajach o wysokiej stopie bezrobocia, z wyjątkiem Macedonii (rys. 2).

W Grecji, w której stopa bezrobocia mężczyzn wyniosła 17,9%, bezrobocie kobiet było większe aż o 8,4 pkt proc. Z tego zestawienia wynika, że w przypad-

Rys. 2. Stopa bezrobocia i różnica pomiędzy stopą bezrobocia mężczyzn i kobiet w wybranych krajach europejskich w 2017 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

ku istotnych problemów na rynku pracy w poszczególnych krajach zdecydowanie w gorszym położeniu znajdowały się kobiety. W przypadku państw o niskim poziomie bezrobocia częściej bezrobotni byli mężczyźni.

3. Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy w latach 2013-2017

Problem zdecydowanie większej bierności kobiet na rynku pracy dotyczy również polskich kobiet. Przyczyn takiego stanu rzeczy można doszukiwać się m.in. w: uwarunkowaniach kulturowych, wadliwych rozwiązaniach systemowych w obszarze wsparcia rodziny, złej polityce państwa na rynku pracy, dyskryminacji kobiet na rynku pracy (w zakresie płac, możliwości rozwoju i awansu zawodowego oraz przejawów mobbingu). Dane zawarte w tab. 1 prezentują sytuację polskich kobiet na rynku pracy na tle mężczyzn w latach 2013-2017.

W latach 2013-2017 widoczne było istotne zróżnicowanie podstawowych mierników służących powszechnie do oceny postaw poszczególnych subpopulacji na rynku pracy. Współczynnik aktywności ekonomicznej mężczyzn w całym okresie był większy o kilkanaście punktów procentowych niż w przypadku kobiet w wieku aktywności zawodowej. W przypadku mężczyzn w Polsce w badanym okresie wzrósł on o 2,7 pkt proc. (z 73,9% w 2013 roku do 76,6% w 2017). Największe tempo wzrostu tego współczynnika zanotowano w latach 2015-2017 (wzrost o 1,8 pkt proc.). W przypadku kobiet w omawianym okresie również zanotowano wzrost tej miary aktywności na rynku pracy, jednakże jej przyrost był nieco mniejszy (2,5 pkt proc.). Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w latach 2015-2017 współczynnik ten

Tabela 1. Aktywności ekonomiczna mężczyzn i kobiet w wieku 15-64 lat w Polsce

Rok	Współczynnik aktywności zawodowej		Wskaźnik zatrudnienia		Stopa bezrobocia	
	M	K	M	K	M	K
2013	73,9	60,1	66,6	53,4	9,8	11,2
2014	74,6	61,1	68,2	55,2	8,6	9,7
2015	74,8	61,4	69,2	55,6	7,4	7,8
2016	75,7	62,0	71,0	58,1	6,2	6,3
2017	76,6	62,6	72,8	59,5	5,0	5,0

Źródło: dane z: *Rynek pracy w Polsce na tle Unii Europejskiej. Podstawowe wskaźniki*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/raporty-sprawozdania/rynek-pracy/rynek-pracy-w-polsce-na-tle-unii-europejskiej/>

zwiększył się w znacznie mniejszym stopniu, niż to miało miejsce w przypadku mężczyzn (dla kobiet wzrost o 1,2 pkt proc., dla mężczyzn o 1,8 pkt proc.).

Wskaźnik odzwierciedlający poziom zatrudnienia mężczyzn i kobiet różnił się w podobnym stopniu, jak to miało miejsce w przypadku współczynnika aktywności ekonomicznej.

W roku 2013 66,6% mężczyzn spośród całej subpopulacji mężczyzn w wieku 15–64 lat pracowało, czyli o 13,2 pkt proc. więcej niż kobiet w tym samym roku. W 2017 roku wskaźnik ten wyniósł 72,8% i był 13,3 pkt proc. większy niż w przypadku kobiet. Zatem zróżnicowanie w poziomie zatrudnienia w przypadku mężczyzn i kobiet praktycznie nie uległo zmianie. Biorąc pod uwagę przyrost wskaźnika zatrudnienia w latach 2015-2017 – w przypadku mężczyzn wyniósł 3,6 pkt proc., a w przypadku kobiet 3,9 pkt proc.

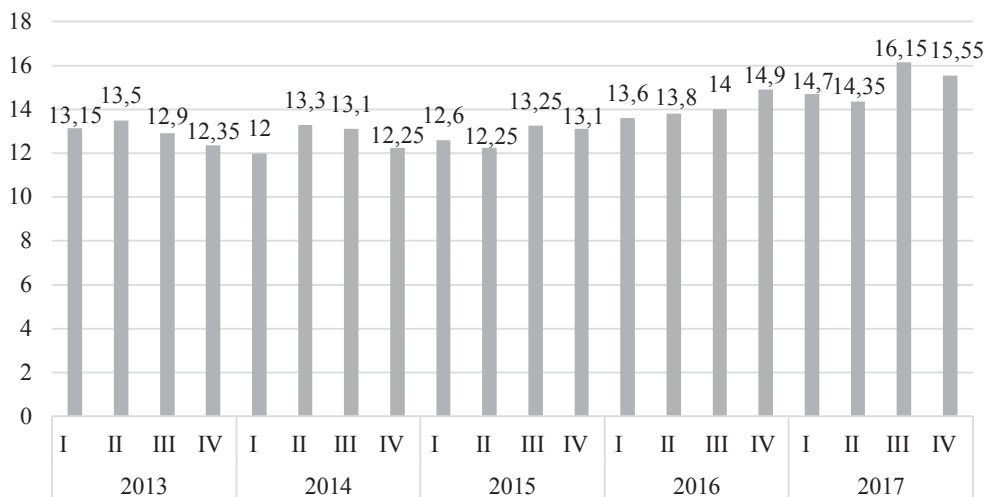
Poziom bezrobocia mierzony stopą bezrobocia w 2017 roku był identyczny dla kobiet i mężczyzn i wynosił 5%. Należał on do najniższych w Europie. Przy czym w 2013 roku stopa bezrobocia kobiet była o 1,4 pkt proc. większa niż w przypadku mężczyzn (11,2% kobiety, 9,8% mężczyźni). Zatem w ciągu pięciu lat objętych analizą tempo spadku bezrobocia kobiet było większe niż mężczyzn. Nie zmienia to faktu, że kobiety były w omawianym okresie w trudniejszym położeniu na rynku pracy niż mężczyźni, zwłaszcza jeśli chodzi o poziom ich aktywności zawodowej i poziom zatrudnienia. Niskie bezrobocie nie oznacza jednak braku problemów ze znalezieniem odpowiedniej i satysfakcjonującej pracy. Często kobiety pracowały, bo to był przymus ekonomiczny (zbyt małe dochody na członka rodziny).

W dobie rozszerzenia opieki socjalnej nad gospodarstwami domowymi, w których było co najmniej dwoje niepełnoletnich dzieci, poprzez wprowadzenie w 2016 roku programu rządowego „Rodzina 500+”, przynajmniej w teorii przymus ekonomiczny nie był już tak istotnym czynnikiem motywującym kobiety do poszukiwania zatrudnienia.

4. „Rodzina 500+” a sytuacja kobiet na rynku pracy w Polsce

Sytuacja kobiet na rynku pracy może być skorelowana z ogólną sytuacją gospodarczą i społeczną w kraju. Wzrost wydatków publicznych na działania socjalne z natury rzeczy powinien poprawić sytuację ekonomiczną rodzin i tym samym zmniejszyć presję na wzrost poszukiwania pracy przez kobiety.

Wprowadzenie z dniem 1 kwietnia 2016 roku programu rządowego „Rodzina 500+” [Ustawa z 11 lutego 2016] miało zwiększyć dzietność kobiet i wspomóc finansowo wychowanie dzieci w Polsce. Program od początku budził zastrzeżenia co do możliwości wywołania negatywnych skutków na rynku pracy, w szczególności wśród kobiet w wieku reprodukcyjnym, tj. między 25. a 44. rokiem życia. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) częściowo potwierdzają obawy przed wystąpieniem negatywnych trendów na rynku pracy kobiet w Polsce w okresie funkcjonowania programu „Rodzina 500+”, czyli od 1 kwietnia 2016 roku. Dane kwartalne BAEL w zakresie aktywności kobiet i mężczyzn na rynku pracy w Polsce wskazują na pogłębienie się rozbieżności pomiędzy kobietami i mężczyznami, w szczególności w wieku 25–44 lat (rys. 3), w okresie po uruchomieniu wspomnianego programu.

Rys. 3. Różnica między współczynnikiem aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet w wieku 25–44 lat, w ujęciu kwartalnym w Polsce w latach 2013-2017

Źródło: obliczenia własne na podstawie [BAEL, GUS].

W latach 2013-2015 różnice współczynnika aktywności ekonomicznej kobiet w wieku 25–44 lat i mężczyzn wahały się w przedziale od 12 do 13,5 pkt proc. W okresie od II kwartału 2016, czyli od momentu wprowadzenia świadczenia, dys-

proporcje pomiędzy współczynnikiem liczonym dla wspomnianych grup wiekowych mężczyzn i kobiet pogłębiły się i wahały w przedziale od 13,8 do 16,15 pkt proc.

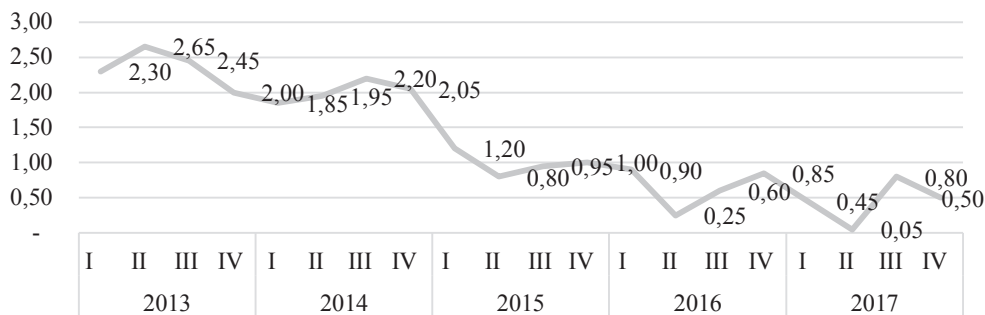
Analiza danych GUS w zakresie wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn potwierdza, iż kobiety pracują rzadziej niż mężczyźni. Wskaźnik ten w przypadku kobiet w wieku 25–44 lat w latach 2013-2017 był znacznie mniejszy, niż miało to miejsce w przypadku mężczyzn (rys. 4). Przy czym od II kwartału 2016 roku zarysował się wyraźny trend wzrostowy w zakresie zróżnicowania poziomu zatrudnienia mężczyzn i kobiet. W końcu II kw. 2016 pracowało o 12,45 pkt proc. kobiet mniej niż mężczyzn, a np. w III kw. 2017 różnica ta sięgnęła 16,2 pkt proc.

Rys. 4. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia mężczyzn i kobiet w wieku 25–44 lat, w ujęciu kwartalnym w Polsce w latach 2013-2017

Źródło: obliczenia własne na podstawie [BAEL, GUS].

Stopa bezrobocia, zgodnie z wynikami badań BAEL w latach 2013-2017, systematycznie malała. Malowało również zróżnicowanie w ujęciu kwartalnym pomiędzy stopą bezrobocia kobiet i mężczyzn w wieku 25–44 lat (rys. 5).

Rys. 5. Różnica między stopą bezrobocia mężczyzn i kobiet w wieku 25–44 lat, w ujęciu kwartalnym, w Polsce w latach 2013-2017

Źródło: obliczenia własne na podstawie [BAEL, GUS].

W całym okresie objętym analizą kobiety były częściej bezrobotne niż mężczyźni, jednakże różnica w stopie bezrobocia pomiędzy kobietami w wieku 25–44 lat i mężczyznami w tej samej grupie wiekowej zmalała do 0,05 pkt proc. w II kw. 2017 roku. Należy jednak zauważyć, że od II kw. 2016 roku wyraźnie zwolniło tempo spadku różnic w poziomie bezrobocia kobiet i mężczyzn i z wyjątkiem wspomnianego II kwartału 2017 stopniowo powiększała się dysproporcja w bezrobociu kobiet i mężczyzn w wieku 25–44 lat. Chociaż jest to nieco krótki okres (7 kwartałów), zarysowuje się jednak niepokojący trend wzrostu różnicy w poziomie bezrobocia kobiet i mężczyzn, i to pomimo historycznie najniższego bezrobocia ogółem od początku przekształceń własnościowych, czyli od 1989 roku.

Bezrobocie rejestrowane w urzędach pracy co do zasady jest inne niż mierzone metodologią BAEL. Jest ono przeważnie większe i określane na podstawie ustawowej definicji osoby bezrobotnej, czyli mniej rygorystycznej niż stosowana w metodologii BAEL [Ustawa z 20 kwietnia 2004]. Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) stopa bezrobocia kobiet w wieku 25–44 lat w latach 2015–2017 systematycznie rosła, pomimo wyraźnego spadku bezrobocia ogółem i bezrobocia kobiet w innych kategoriach wiekowych (tab. 2).

Tabela 2. Bezrobocie rejestrowane kobiet w Polsce w latach 2015–2017 według wieku

Kryteria klasyfikacji	Lata					
	2015		2016		2017	
Wiek	w %					
	udział w populacji kobiet	dynamika	udział w populacji kobiet	dynamika 2016/2015	udział w populacji kobiet	dynamika 2017/2015
18–24	15,8	100	14,3	90,51	13,6	86,1
25–34	31,9	100	32,8	102,82	34,0	106,6
35–44	23	100	23,8	103,48	25,1	109,1
45–54	17,6	100	16,8	95,45	16,9	96,0
55–59	10,4	100	10,2	98,08	10,5	101,0
60 lat i więcej	1,4	100	2,0	142,86	X	X

Źródło: dane MRPiPS.

W grupie kobiet w wieku 25–34 lat w 2015 roku stopa bezrobocia wyniosła 31,9%, w kolejnych 2 latach zwiększyła się do poziomu 34%. Dynamika wzrostu bezrobocia w tej subpopulacji kobiet wyniosła 106,6%. Jeszcze większy wzrost bezrobocia zanotowano w grupie wiekowej 35–44 lata, czyli w grupie wiekowej kobiet, w której relatywnie często znajdują się kobiety rodzące kolejne dziecko¹. W latach 2015–2017

¹ Według danych Eurostatu średni wiek kobiet w Polsce, które urodziły pierwsze dziecko, wynosi ponad 30 lat, zatem można przypuszczać, że kolejne dziecko jest rodzone w wieku znacznie przekraczającym 30 lat.

w tej grupie wiekowej kobiet dynamika stopy bezrobocia wyniosła 109,1%. Niewielki wzrost bezrobocia, rzędu 1 pkt proc., zanotowano jeszcze tylko w grupie kobiet w wieku 55–59 lat, czyli tuż przed przejściem na emeryturę. W pozostałych grupach wiekowych w badanym okresie wystąpił znaczący spadek bezrobocia, sięgający w przypadku kobiet w wieku 18–24 lat nawet prawie 14 pkt proc.

5. Zakończenie

Kobiety przez wiele lat zaliczane były do grup społecznych defaworyzowanych na rynku pracy. Dotknięte były częściej niż mężczyźni bezrobociem, gorzej wynagradzane za tę samą pracę i na porównywalnym stanowisku. Taki stan rzeczy nie zachęcał w sposób szczególny do poszukiwania pracy i wzrostu aktywności kobiet na rynku pracy. Podstawowe wskaźniki rynku pracy wydają się potwierdzać przedstawiony powyżej obraz sytuacji kobiet, i to nie tylko w krajach o niskim statusie społecznym kobiet (uwarunkowania kulturowe). Również w krajach wysoko rozwiniętych problem zdecydowanie niższej aktywności kobiet na rynku pracy jest powszechny. Wydaje się, że dezaktywizacji kobiet sprzyjają działania osłonowe i wsparcie socjalne. Jednym z głównych stymulatorów do poszukiwania zatrudnienia jest przymus ekonomiczny. Stosowanie wachlarza świadczeń socjalnych, mających na celu zwiększenie dzietności kobiet i poprawę sytuacji demograficznej w wielu krajach, niesie ze sobą znaczne ryzyko destymulacji kobiet do poszukiwania zatrudnienia i może stać się źródłem samowykluczenia kobiet z rynku pracy.

Celem niniejszego opracowania było ukazanie sytuacji kobiet na rynku pracy w Polsce i w innych krajach oraz próba wykazania zależności pomiędzy pogorszeniem się sytuacji niektórych subpopulacji kobiet w wieku aktywności zawodowej a wprowadzeniem od I kwartału 2016 roku świadczeń pieniężnych w ramach programu „Rodzina 500+”.

Na podstawie przeprowadzonych studiów literaturowych, analizy danych statystycznych i własnych wyliczeń można skonkludować, że sytuacja kobiet na polskim rynku pracy w latach 2013–2017 generalnie się polepszyła. Podstawowe miary tego rynku wyraźnie się poprawiły. Rosła aktywność ekonomiczna kobiet, spadało bezrobocie, rosło zatrudnienie. W latach 2013–2015 wyraźnie zmniejszały się dysproporcje pomiędzy sytuacją kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Współczynnik aktywności ekonomicznej kobiet, wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia stopniowo zbliżały się do współczynników liczonych dla mężczyzn. Od 2016 roku te dysproporcje zaczęły ponownie rosnąć, czyli poprawa sytuacji na rynku pracy znowu w większym stopniu dotyczyła mężczyzn niż kobiet. Odwrócenie się pozytywnych trendów na rynku pracy było szczególnie widoczne, gdy dokonano podziału subpopulacji kobiet z punktu widzenia kryterium wieku. W grupie kobiet w wieku 25–44 lat, czyli w wieku według statystyk Eurostatu, w którym rodzą najczęściej pierwsze i kolejne dziecko, wyraźnie pogorszyły się podstawowe miary aktywności ekonomicznej oraz stopa bezrobocia rejestrowanego w okresie obowiązywania świadczenia.

Z pewnością trudno jest jednoznacznie wskazać na bezpośrednią zależność pomiędzy pogorszeniem się powyższych miar rynku pracy kobiet i realizacją rządowego programu „Rodzina 500+”, wprowadzonego w Polsce od kwietnia 2016 roku. Relatywnie krótki okres obserwacji skutków tego programu na rynku pracy kobiet w Polsce nie pozwala jeszcze na jednoznaczne wnioski. Niemniej jednak powinien leżeć u podstaw głębszych refleksji i zmiany postrzegania tego programu, który z jednej strony bezsprzecznie wspiera finansowo polskie rodziny, z drugiej zaś niekiedy może destymulować kobiety do aktywnych postaw na rynku pracy. Niezbędne są dalsze obserwacje i badania w tym zakresie, a niniejsze opracowanie stanowić ma przyczynek do studiów i dyskusji na ten temat.

W świetle przeprowadzonych studiów literaturowych i wyników badań postawiona we wstępie hipoteza została zweryfikowana pozytywnie.

Literatura

- BAEL, GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/badanie-aktywnosci-ekonomicznej-ludnosci-i-kwartal-2018-r-folder,17,1.html>.
- European Commission, 2018, *European Semester Thematic Factsheet – Women in the Labour Market*.
- ILO, 2017, *World Employment Social Outlook. Trends for Women 2017*, International Labour Office, International Labour Organization, Geneva.
- ILO, 2018a, *World Employment and Social Outlook: Trends for Women 2018 – Global snapshot*, International Labour Office, International Labour Organization, Geneva.
- ILO, 2018b, *World Employment Social Outlook Trends 2018*, International Labour Office, International Labour Organization, Geneva.
- Jachanová Doleželová A. et al, 2007, *Women on the Labour Market: Today and in the Future*, published by Gender Studies within a project Fit for Gender Mainstreaming – Gender Sensitive Transcending of Borders between East and West, Gender Studies, o.p.s., Prag.
- Lundborg P., Plug E.J.S., Rasmussen A.W., 2018, *Can women have children and a career? IV evidence from IVF treatments*, *American Economic Review*, vol. 107(6).
- Ortiz-Ospinan E., Tzvetkova S., 2018, *Working women: Key facts and trends in female labor force participation*, *Our World in Data*.
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, Dz.U. 2016, poz. 195.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U.08.69.415 z późn. zm.